

említsük csak példaképpen, együttesen majdnem hatvan milliónyi lakosukkal – mit meg nem vásárolnának, ha végre egyszer hagynánk és segítenénk a magyar falusi népet, hogy ne léte gondjain rágódjék elkeseredetten, hanem termeljen, termeljen, termeljen. De egyelőre a turisták viszik a piros-fehér-zöld papírszalagos szalámit szálanként, s Pozsony

és Prága utcasarkain kínálják a járókelőknek magyar népünk nagyobb dicsőségére.

Dehát ezt még elviselnénk. Az elviselhetetlen, hogy egy többre érdemes kis nemzet sorsát, jövőjét nem ismerve hagyta a feje felett elzúgni a rohanó történelmet.

Irodalmi Újság, 1956. X.20.

Markos György:

Mérték és arány

Ha valaha, úgy most – második öt-
éves tervünk irányelveinek vitába bo-
csátásánál – értjük meg igazán Lenin
megállapítását, amely szerint a poli-
tika sűrített gazdaság. Politika és gaz-
daság egymást kölcsönösen feltételezik
és meghatározzák. Noha a döntő, irány-
tadó tényező végeredményben mindig az
utóbbi, de a politika is visszahat a gaz-
daságra, illetve gazdaságpolitikára.

Politika – illetve politikum – má-
sodik ötéves tervünkben nem csupán
az a tény, hogy az most – és éppen
most – kerül nyilvános megvitatásra,
hanem az is, hogy a terv részleteiben
és maga egészében folytatása annak a
politikai és gazdaságpolitikai vonalnak,
amelyet az 1953. júliusi párthatározat,
majd az MDP III. kongresszusa elindí-
tott, s amely időközben itt nem elemez-
hető és nem is elemezendő okok követ-
keztében és módokon lényegileg csupán
a XX. kongresszus után érvényesülhetett
a maga teljességében.

Második ötéves tervünk végleges ki-
dolgozása előtt az egész ország közvéle-
ménye elé kerül, hogy azt az egész dol-
gozó nép megismerje és megvitassa. így

a terv valóban nem csupán célkitűzése-
iben és a végrehajtás stádiumában, ha-
nem már keletkezésének pillanatában is
a tömegek alkotó közreműködésével va-
lósul meg.

Ötéves tervünk irányelveit – s min-
den szocialista vagy szocializmus építő
ország népgazdasági terveit – teljes egé-
szükben és részleteikben akkor értékel-
hetjük helyesen, ha azokat meghatározó
tényezők szerint elemezzük. A népgaz-
dasági terv ugyanis nem recept, amely
minden időben, minden országban, a fej-
lődés minden szakaszában, minden tár-
sadalmi, gazdasági, politikai helyzetben
egyformán érvényes.

A népgazdasági tervet messzeme-
nően – bár nem döntően – meghatározza
a nemzetközi helyzet, amely a terv kidolgo-
zásának és előreláthatólag végrehajtásá-
nak szakaszában az országok egymás kö-
zötti kapcsolatait jellemzi. Jelentős kü-
lönbség van egyrészt a Szovjetunió há-
ború utáni ötéves tervei és a mi első
ötéves tervünk, másrészt a Szovjetunió
jelenlegi, hatodik ötéves terve és a mi
második ötéves tervünk között. Azok a
nemzetközi háborús feszültség, a hideg-

háború légkörében, minden eshetőséggel számolva készültek, ezek két világ békés egymás mellett élésének, békés versenyének távlatában indulnak.

Emellett a tervet meghatározzák az adott országban fennálló *termelési viszonyok*, azaz a szocializmus építésének, vagy a felépült szocializmus fejlődésének adott szakasza. A tervezés ma átfogóbb, részletesebb, pontosabb lehet a Szovjetunióban, ahol a termelőeszközök úgyszólván 100 százalékgig társadalmi tulajdonban vannak, mint az első ötéves terv idején, vagy nálunk és más népi demokratikus országokban, ahol a szocialista ipar és a közlekedés mellett a mezőgazdaságban a terv indulásának időpontjában még túlnyomó a kisárutermelő gazdaság.

A terv további fontos meghatározója *a termelés már elért színvonala*. A Szovjetunió kénytelen volt elszigetelt helyzetében, ellenséges kapitalista környezetben *minden eszközzel és minden áron* nehéziparát maximálisan fejleszteni. Ezzel szemben a mi viszonylag fejlettebb ipari agrár-országunk fejlesztési üteme lassúbb lehet, de csak azért is, mert a Szovjetunió és a szocialista világ többi országainak segítségére számolhatunk.

És végül a tervet, annak arányait, ütemét, alapvető célkitűzéseit és részleteit messzemenően befolyásolják az adott ország természeti, földrajzi adottságai, sajátosságai. Az emberi gazdálkodás nem légüres térben folyik. Csupán a vulgáris polgári közgazdaságtan robinzonádjában szereplő „homo oeconomicus” gazdálkodhat az „absztrakt térben”, de a tudományosan megalapozott népgazdasági terv figyelembe veszi a *realitásokat*, a valóságos *természeti-földrajzi környezetet*, amely bár nem döntő oka és meghatározója, de mindenesetre lényeges befolyásolója a fejlődés menetének.

Ez alapvető meghatározó tényezők megvilágításában kell értékelnünk a terv alapvető mértékeit, arányait, főbb mozzanatait és részletkérdéseit.

Mint minden szocialista, vagy szocializmust építő ország népgazdasági terveinél, úgy a mi második ötéves tervünkénél is ezek szerint kell megvizsgálunk a népgazdaság egészének és az egyes népgazdasági ágazatoknak *fejlődési ütemét*. Mérlegelnünk kell a népgazdaság egyes ágazatainak egymáshoz viszonyított arányát, az ipar és a mezőgazdaság, az iparon belül a nehézipar és könnyűipar arányát (ide értve az élelmiszeripart is!), a nemzeti jövedelem és a beruházások egymáshoz viszonyított arányát stb.

Megvizsgálva második ötéves tervünk arányait, fejlődési ütemét és méreteit, szembevetve a terv józan realizmusa, ami annak minden egyes részletén végigvonul.

Míg első ötéves tervünk első éveiben az ipar fejlődési üteme évi 30 százalék körül alakult, az „Írányelvek” szerint az ipar fejlesztésének évi üteme 10 százalék, ami nemcsak biztosan teljesíthető, hanem egészséges fejlődés esetében, még túl is teljesíthető. Így nem is következhet be az, ami első ötéves tervünkben részben a lehetőségek túlértékeléséből, részben azonban az események kényszere alatt bekövetkezett – amikor úgy járt az ország, mint az a hosszútávfutó, aki a rövidtávú iramával rajtol. Igen egészségesnek tűnik a nehézipar mérsékelt, évi átlagban 12 százalékos fejlődési üteme, amely mögött a könnyűipar emelkedése évi 8 százalék körül alakul. A Szovjetunió hatodik ötéves tervében az emelkedés 14, illetve 12 százalék. Nehéziparunknak a Szovjetunió nehéziparához viszonyított fejletlensége következtében indokoltan nagyobb a két főcsoport közötti fejlődésbeli ütem-különbség.

Az ipar két fő csoportjának egymáshoz viszonyított fejlődési üteme első pillanatra ellentmondásosnak tűnik a megfelelő beruházások arányával. Az ipar fejlesztésére fordított 33-34 milliárd forint beruházási összeg – változatlan árakat feltételezve – megközelíti az első ötéves

terv *felemelt előirányzatát* – bár nem tényleges végrehajtását. Ezért túlzottnak tekinteni nem lehet, mert *ma* lényegesen magasabb szintről indulunk, mint hat évvel ezelőtt. Míg a felemelt ötéves terv előirányzata szerint 41 milliárdból csupán 3,5 jutott – még terv szerint is – a könnyűiparra, azaz alig 8,5, ezúttal az arány 15 százalék, körülbelül annyi, mint a Szovjetunió első és második ötéves tervében. De ha figyelembe vesszük, hogy a nehézipar korábbi gyorsütemű fejlesztése következtében a könnyűipar felújítása lemaradt, megérthetjük, hogy könnyűiparunk és élelmiszeriparunk fejlesztésének nélkülözhetetlen előfeltétele, gépparkjuknak, berendezéseiknek felújítása, sőt nem egy esetben teljes kicserélése is, a nehézipar termelésének és beruházásnak vonalán jelentkezik. E mellett a traktorgyártás és számos más *formailag* nehézipari előirányzat *végeredményben* a mezőgazdaság fejlesztését szolgálja.

Az a józan realizmus, ami második ötéves tervünket az ipari termelés és beruházások előirányzata tekintetében jellemzi, véleményem szerint talán túlzott mértékben is érvényesül a mezőgazdasági termelés előirányzatainál. Ne feledkezzünk meg arról, hogy míg iparunk a háború előtti színvonalának mintegy 3,5-szeresére emelkedett, mezőgazdasági termelésünk értéke alig több, mint akkor volt. Mezőgazdaságunk tehát erősen lemaradt, és ezért, mivel most viszonylag alacsony szintről indulunk, feltétlenül indokolt lenne annak gyorsabb fejlesztése.

Az a tétel, mely szerint az ipar fejlődési üteme feltétlenül gyorsabb, mint a mezőgazdaságé, és a termelőeszközöket gyártó iparágak fejlődésének üteme gyorsabb, mint a fogyasztási javakat gyártó iparágaké, mindig általában, és nagy perspektívában érvényes. De *sajátos helyzetekben*, rövid időszakra, éppen a nehézipar és általában az ipar korábbi gyorsabb – esetleg túl gyors – fejlesztési üteme teheti szükségessé a *viszonylag* lemaradt mezőgazdaság vagy könnyű-

ipar még gyorsabb ütemű fejlesztését. Ez azonban semmit nem változtat az alaptétel általános érvényén. Nyilván ezért irányozza elő a Szovjetunió hatodik ötéves terve a mezőgazdasági termelés növelését 70 százalékkal, az ipari termelés fejlődési ütemének 65 százalékaival szemben, és a nehézipar fejlesztési ütemével *egyenlően*. Sőt mi több, Hruscsov elvtárs egyik legutóbbi megállapítása, miszerint a mezőgazdasági termelés előirányzott fejlesztési üteme túl is teljesíthető, arra enged következtetni, hogy a Szovjetunió hatodik ötéves tervében a mezőgazdasági termelés fejlődése még gyorsabb lesz, mint akár a nehéziparé. Aligha mondhatjuk, hogy a mi mezőgazdaságunk nem teszi szükségessé a hasonló gyorsabb fejlesztését.

De nemcsak a szükségszerűségről van szó, hanem a lehetőségről is. Olyan lehetőségekről, amelyek nálunk valóban adottak tekinthetők. Növénytermelésünk különböző ágazatainak terméshozamait és állattenyésztésünk hozamait megvizsgálva és más országokéval összehasonlítva úgy vélem, hogy mezőgazdaságunk a tervezettnél lényegesen gyorsabban fejleszthető.

Feltehető, hogy a második ötéves terv számol azzal, hogy a mezőgazdaságnak ez a fejlődése arra az időszakra esik majd, amikor ott túlsúlyba kerül a szocialista szektor. Azonban véleményem szerint *nem törvényszerű, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének idején a termelésben zavarok lépjenek fel*. Ez kizárólag a helyes politikától, a szocialista törvényesség betartásától, megfelelő gazdaságpolitikai intézkedésektől, az egyéni és szövetkezetekben dolgozó parasztság anyagi érdekeltségének biztosításától, az alulról jövő kezdeményezés kibontakozásától a helyi sajátosságok érvényesítésétől és helyes szervezési rendszabályoktól függ. Sőt! Mezőgazdaságunk termelésének lényeges emelése *el sem képzelhető* a tudományos alapokon dolgozó, gépesített, nagyüzemi, szocialista mező-

gazdaság megteremtése nélkül, mert csupán így érvényesülhetnek a tervezésnek azok a fejlesztő elvei, módszerei és célkitűzései, amelyek célja a termelés növelése. Ezek a mezőgazdasági dolgozókat magasabb életszínvonalhoz jutatták, megszabadították a látástól-vakulásig tartó nehéz testi munka alól. így a dolgozó parasztság bőségben juttathat az iparnak nyersanyagot és a városi dolgozónak élelmiszert, és nem utolsósorban nagyértékű mezőgazdasági termények kivitelével biztosíthatja az ipar fejlesztéséhez vagy nem gazdaságosan kitermelhető nyersanyagok behozatalát.

A termés hozamok emelése mellett fontos tényező mezőgazdasági termelésünk struktúrájának átalakítása, azaz a növénytermelés és állattenyésztés eddigi arányának megváltoztatása a nagyobb hasznot hozó állattenyésztés javára, a kertgazdaság növelése a viszonylag extenzív szántóföldi termeléssel szemben stb.

Hatalmas emelője lehet mezőgazdasági termelésünknek a *termelés területi elosztásának tudományosan megalapozott megváltoztatása*. Az a cél, hogy minden területen olyan növényféléseket termeljünk, amelyek az adott területen a maximális hozamot adják és megfordítva, minden növényt döntő mértékben a legmegfelelőbb területeken termeljünk. Ez a cékitűzés véleményem szerint még nem érvényesül elég következetesen az Irányelvekben, pedig ez nem kevesebbet jelent, mint mezőgazdaságunk szakosítását, profilírozását nemcsak egyes üzemek, hanem gazdasági körzetek szerint. Ezáltal a mezőgazdaság áru- és értéktermelésének maximális, ugrásszerű emelkedését érhetjük el. A tervszerűség ilyen maximális érvényesülése viszont nem lehetséges a milliányi elaprózott kispaszti gazdasággal.

Tehát a mezőgazdaság szocialista átszervezése és termelésének tervszerű növelése elválaszthatatlanok egymástól.

Ha mindezeket a rendszabályokat megvalósítjuk, nyilván kevésnek, túl józannak, túl reálisnak látszik mezőgazdasági termelésünk 27 százalékos emelése 5 év alatt.

A nemzeti jövedelem 25 százalékos emelése erről az oldalról is jelentősen túl teljesíthetőnek látszik, ha ennek érdekében a mezőgazdasági termelés oly módon növekszik, amire természeti adottságaink, dolgozó parasztságunk szorgalma, munkatapasztalata, a beruházások nagysága s a termelés tudományos megalapozása lehetőséget adnak. Nem tekinthető elvi hibának, vagy elhajlásnak, ha a lehetőségek kihasználásával ezáltal növekszik a mezőgazdaság részesedése a nemzeti jövedelemben, illetve a társadalmi termelésben.

Az a tény, hogy a nemzeti jövedelemnek 20 százalékat fordítjuk beruházásokra, igen jelentős garancia arra, hogy a terv végrehajtása során a dolgozók életszínvonala is emelkedhet, hiszen első öt éves tervünk első éveiben az e téren mutatkozó nehézségeket döntően az okozta, hogy a nemzeti jövedelemnek csupán 50 százaléka jutott a fogyasztásra.

Tervünk józan realizmusa abban is megmutatkozik, hogy általában messzeemenően számol hazánk gazdasági és természeti-földrajzi adottságaival, lehetőségeivel – következésképp ennek korlátaival is. Ez mutatkozik meg a különböző iparágak fejlesztési előirányzatainál. Így a nehézipar anyagigényes ágazatainak mérsékelt növelésével, a gépipar, finommechanika és egyéb munkaigényes ágazatok súlyponti kezelésével. De ugyanez a szemlélet jelentkezik élelmiszeriparunk tervezett fejlesztésénél is.

A természeti-földrajzi adottságok és lehetőségek eddiginél lényegesen jelentősebb figyelembevételét mutatja a tervnek új fejezete, a termelés és a beruházások földrajzi elhelyezkedése és az ország egyes területeinek, gazdasági körzeteinek fejlesztésére vonatkozó része.

Sajnos, a tudományos közgazdasági és gazdasági-földrajzi munka még nem haladt előre hazánkban olyan mértékben, hogy a termelés területi elhelyezkedésének a természeti adottságok jobb kihasználásának, minden irányú komplex- és komplikált terveit részletesen kidolgozhattuk volna. Nagy vonásokban azonban a termelési és beruházási előirányzatok területi-földrajzi elosztásának jobb, tudományosabb megalapozottsága, feltétlenül olyan mozzanat, ami szintén alátámasztja a terv realitását. Ezen a téren még sok munkára lesz szükség, hogy tervezésünk ne csak olyan értelemben legyen reális, amennyiben nem állít fel túlmerész célkitűzéseket, hanem olyan értelemben is, hogy az adott lehetőségeket *valóban ki is használjuk*.

Lehetőségeink minél nagyobb kihasználása a termelésben, a felhalmozás és fogyasztás arányainak helyesebb megállapítása vezetnek a terv végcéljának teljesítéséhez, a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának maximális emeléséhez. Ezek a kérdések és számos más kérdés – mint pl. a műszaki fejlesztés feladatai – az itt adott keretek között

azért szorultak most háttérbe, mert fontosabbnak találtam második ötéves tervünk *alapvető* méreteinek és arányainak elemzését.

Második ötéves tervünk irányelveinek széleskörű megvitatása remélhetőleg igazolja Marx mély megállapítását, amely szerint: „Az elmélet anyagi erővé válik, ha a tömegeket megragadja”. Ez a marxi megállapítás jól ismert, de kevésbé ismert ennek folytatása és kifejtése: „Az elmélet akkor képes a tömegeket megragadni, ha *ad hominem* beszél. Ad hominem pedig akkor beszél, amikor radikálissá válik. Radikálisnak lenni pedig annyit jelent, mint a dolgokat gyökerüknél megragadni. De az ember számára mindennek gyökere maga az ember.”

És van-e olyan kérdés, amely képes volna a tömegek aktivitását jobban felfokozni, mint a saját jobb jövőjükbe vetett bizalom, amelynek legreálisabb garanciája maguknak a tömegeknek alkotó kedve, készsége és akarata, amey az „*Irányelvek*” *elmélete* után a terv végrehajtása során valóban *anyagi erővé* válik.

Irodalmi Újság, 1956. V.5.

Markos György:

Ember tervez — ember végez (*Széljegyzetek a tervvita margójára*)

Folyik a vita, zuhog, árad, hömpölyög, szélesedik és elmélyül. Üzemekben, vállalatoknál, állami intézményekben, tudományos intézetekben, állami gazdaságokban, tsz-ekben, műszaki, társadalmi egyesületekben, és mindenütt másutt szerte az egész országban második

ötéves tervünk irányelv tervezetéről folyik a szó. Bírálat és önbírálat, a szenvedélyes lendület és józan megfontolás, nagyvonalú alkotókészség és gondosan aprólékos boncolgatás minden árnyalata felmerül ott, ahol az emberek egymással és a problémákkal szembesülnek.